

633(4) Сер
У-125

УКРАЇНОЗНАВЧИ СТУДІЇ

4-5/2002-2003

4-5/
2002-2003

УКРАЇНОЗНАВЧИ СТУДІЇ

Науково-теоретичний журнал Інституту українознавства
Прикарпатському університеті ім. Василя Стефаника

НБ ПНУС

745569

Заснований у вересні 1998 року.
Виходить один раз на рік.

ЗМІСТ

МОВА

- Василь Грещук** Мовний феномен новел Марка Черемшини.....3
Віталій Кононенко Концепти *мрія* і *надія* в художньому дискурсі Лесі Українки.....15
Василь Пітель Причини виникнення незакінчених речень.....26
Світлана Семенюк Формування словотвірної підсистеми фемінітивів до чоловічих особових назв за національною і територіальною належністю в новій українській мові.....32
Роман Бачкур Словотвірна парадигма як об'єктивація лінгвальних та екстралінгвальних чинників словотвірної спроможності твірних слів (на матеріалі українських назв тварин і рослин).....39
Наталія Пославська Дериваційний потенціал природних деструктивних дієслів.....47
Михайло Паночко З історії становлення української юридичної термінології в Західній Україні.....57
Наталія Веселовська Формування української нафто-газової термінології.....62
Ірина Гуменюк Інтер'єктиви у структурі модусних рамок висловлення.....74
Мирослава Григораши Непрямі мовленнєві акти як засіб адресації в художньому тексті.....81

ЛІТЕРАТУРА, ФОЛЬКЛОР

- Степан Хороб** Експресіоністський дискурс в українській і західноєвропейській модерній драмі: типологія художнього мислення.....87
Володимир Матвійшин Петро Гулак-Артемівський – зачинатель українського художнього перекладу.....102
Євген Нахлік Апокаліптичні пророцтва Тараса Шевченка на порівняльному тлі польських і російських романтиків.....112
Євген Баран Національна традиція в сучасній українській поезії (досвід Павла Вольвача).....124
Наталія Мех Образні параметри поетичного слова Богдана Лепкого.....133
Ольга Деркачова Музичність як засіб взаємодії компонентів і народження нового в текстах Аркадія Казки.....137
Наталія Вівчарик Шпигунські повісті Григора Лужницького.....145
Мирослава Медницька Художня інтерпретація біблійних мотивів та образів у творчості Станіслава Виспянського та Лесі Українки.....153
Ірина Думчак Творчість Аскольда Мельничука в контексті американської та української літератур другої половини ХХ – початку ХХІ ст. 163

ІСТОРІЯ, ПОЛІТИКА, ПРАВО

- Микола Рожик** Засади і принципи політики польських можновладців стосовно українців у 20-30 рр. ХХ ст. 172
Василь Марчук Львівський собор 1946р. і провал сталінських планів асиміляції УГКЦ в комуністичну систему.....188
Степан Борчук Володимир Старосольський у студентському русі західних українців наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст. 196
Михайло Наум, Наталія Саветчук Великий мислитель утомленої нації (суспільно-політичні погляди Г. С. Сковороди).....202
Олег Жерноклєєв, Ігор Райківський Антін Чернецький (1887-1963): сторінки життя і громадсько-політичної діяльності.....211
Юрій Поліщук Переселення чехів на Правобережну Україну у другій половині ХІХ – початку ХХ ст.: політико-правовий аспект.....225
Микола Петров Історична топографія Кам'яця-Подільського кінця ХVІІ – ХVІІІ ст. в історіографії 60-90-х рр. ХХ ст. 233
Олександра Стасюк Невідомий часопис ОУН.....244

745569 істор

На парламентських слуханнях з соціально-економічних проблем 1 грудня 2003 року зазначалося, що жебрацька зарплата, безробіття, безвихідь кинула мільйонів українських громадян “на дно”. Дитяча бездоглядність, вимушена еміграція мільйонів українців у пошуках кращої долі, правова незахищеність громадян, байдужість держави до знедолених, на жаль, – характерні риси нашої державотворчої доби.

У той же час на тлі бідності певні прошарки суспільства створюють навчальні заклади для своїх дітей, вчать їх за межами України. На рівні державних органів організуються помпезні святкування різних дат, вшанування роботодавців за різними номінаціями, безперервні конкурси красунь держави, втягування в подібні конкурси навіть дітей, що суперечить і є неприродним дитячій психіці. Сьогодні ми бачимо наші села не зразка Західної Європи, а доби філософа. Бо бачиться тут ніби повернення до феодалізму, зубожіння селян. Подолання бідності, піднесення рівня духовності і моралі, утвердження права, недопущення сумнівних реформ – на часі. Ці проблеми співзвучні з тими суспільними недоліками, проти яких боровся Григорій Сковорода.

Разючим фактом є і те, що проти цих негативних процесів з повною віддачею не використовує свою потужну силу інтелігенція. Вона фактично витіснена із суспільно-політичного життя. Більше того – вона стоїть осторонь його, ніби заснула, і, як німа, не бачить, що діється в нашому суспільстві.

Ще сумніше, що суспільство практично усунене від політики. Люди не вірять, що від їх зусиль щось змінюється. Тому чиновники всіх рівнів взяли на себе ці функції, це веде до ще більшої пасивності людей, а відтак до деградації суспільства.

Потужний дух, що живе у творчості Григорія Савича Сковороди, змушував колись і змушує сьогодні замислюватися над сенсом людського життя, удосконаленням суспільства на основі розуму і моралі. Філософ доклав чимало зусиль, щоб власним життям утвердити суспільно-моральний ідеал. Перед смертю Сковорода заповів зробити на могилі напис: “Світ ловив мене, та не впіймав”. У цьому філософському вислові відображено суть власного життя, яке прожив мислитель відповідно до своїх поглядів і переконань. Це свідчить про його силу волі, високу моральність. За своє життя він досягнув верховин наукової думки, створив оригінальне вчення, яке розвивало гуманістичні ідеї, заперечувало існуючий суспільно-політичний лад, будило український народ зі сну, кликало його до перебудови державного ладу та звільнення з рабства соціального і особистого.

Література

1. Багалій Д. І. Український мандрівний філософ Г. Сковорода. – К.: Обрій, 1992.
2. Горський В. С. Історія української філософії. К.: Наукова думка, 1996.
3. Огородник І. В., Огородник В. В. Історія філософської думки в Україні: Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1999.
4. Скакун О. Питання держави і права в філософії Г. С. Сковороди // Право України. – 1995. – №2.
5. Сковорода Г. Твори. У 2 томах. – Т.1. – К.: АТ “Обереги”, 1994.
6. Соціологічна думка України: Навчальний посібник. – К.: Заповіт, 1996.

Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський

АНТІН ЧЕРНЕЦЬКИЙ (1887 – 1963 РР.): СТОРІНКИ ЖИТТЯ І ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Незаперечним здобутком історичної науки в сучасній суверенній Україні є повернення в аннали вітчизняної історії багатьох “забутих” або свідомо замовчуваних у радянський час імен. До них можна віднести й Антіна Чернецького (1887-1963) – одного з лідерів Української соціал-демократичної партії (УСДП), члена Української національної ради (УНРади), державного секретаря праці й суспільної опіки в уряді ЗУНР. Він був відомим і впливовим діячем робітничого, профспілкового і соціал-демократичного руху в Галичині та на Буковині першої половини ХХ ст. Громадсько-політична діяльність Чернецького не залишилася осторонь уваги дослідників (1; 6; 60; 61; 2; 3; 8; 9; 10). Сам Антін Чернецький змалював свій життєвий шлях у книзі спогадів, яка побачила світ у діаспорі, залишаючись протягом тривалого часу малодоступною для ширшого кола українських читачів, а недавно була перевидана в Україні (14). Однак його постать досі не стала предметом спеціального, всебічного і неупередженого наукового аналізу. Це й зумовило завдання нашої статті – розкрити основні віхи політичної біографії Чернецького на тлі суспільного життя в Галичині.

Народився Антін Чернецький 8 квітня 1887 р. в м. Бережани на Тернопільщині, що перебувала тоді в складі Австро-Угорської імперії, в родині ремісника. У 1898 р. після закінчення чотирикласної народної школи вступив до Бережанської гімназії (14, с. 11, 17). Роки навчання в гімназії стали вирішальними для формування світогляду і становлення особистості. Серед педагогів були такі яскраві і колоритні постаті, як Степан Томашівський, Богдан Лепкий, Микола Бачинський. Разом з сином Бачинського Володимиром Антін Чернецький, тоді ще гімназист, взяв участь у поширенні видань наддніпрянської Революційної української партії та інших соціалістичних організацій (14, с. 18, 19). У 1899 р. Чернецький разом зі своїми гімназійними товаришами (Зеноном Кузелею, Богданом Чайківським, Францом Коковським, Володимиром Лотоцьким та ін.) став членом таємного учнівського гуртка, названого пізніше “Молодою Україною”, а з січня 1900 р. у Львові почав виходити однойменний часопис для молоді, редагований Володимиром Старосольським, Євгеном Косевичем та ін.

Редакція часопису підтримувала тісні зв'язки з гуртками на місцях. “Ми стали твердо на українській національній платформі. Проголошено політичне гасло: вільна самостійна Українська держава. Тут вже не могло бути жодних вагань”, – писав у своїх спогадах Антін Чернецький (14, с. 23). Ідеологія “Молодої України” характеризувалася поєднанням національно-державницьких, самостійницьких постулатів із соціалістичними ідеями (2, с. 33). Передумовою боротьби за їх втілення молодь вважала насамперед самоосвіту. Найбільший вплив на юного Чернецького, за його власним зізнанням, мали твори Михайла Драгоманова, Івана Франка, Михайла Павлика, а також перші кроки практичної пропагандистської та організаційної роботи у селах Бережанщини, де члени “Молодої України” разом із старшими

українськими діячами створювали читальні та “Січі”, виступали з доповідями, організували аматорські гуртки та театральні вистави, поширювали літературу (14, с. 23-25). Крім того, вже в четвертому класі гімназії (1901-1902 рр.) Антін Чернецький познайомився з творами Карла Каутського, Августа Бебеля, “Ерфуртською програмою” німецької соціал-демократії, що зумовило остаточну кристалізацію його соціалістичних поглядів (14, с. 27).

Перші вибори до австрійського парламенту на основі загального права голосування у 1907 р. визначили подальшу політичну долю Антіна Чернецького. У ході виборчої кампанії він взяв активну участь в агітації за кандидатів від УСДП, познайомився з провідними діячами партії, які приїжджали на Бережанщину для агітації і справили на нього великий вплив. Особливо це стосувалося Левка Ганкевича, що був одним із лідерів “молодої” течії всередині партії – опозиції проти надмірної лояльності партійного керівництва щодо польської соціал-демократії. Сам Чернецький так згадував про тодішні настрої “молодих”: “Та в тому часі в самій нашій УСДП партії йшов фермент проти старшої генерації українських соціалістів, які надто були пов’язані з провідниками польських соціалістів та, помимо свого беззастережного українського патріотизму, далі трималися польської соціалістичної партії. Були це Микола Ганкевич, Семен Вітик, Теофіль Мелень та старий друкар Іван Возняк. Їхньою політикою були невдоволені молодші кадри партії, які змагали до незалежнення УСДП від польських соціалістів, щоб вони нам не накидали своєї політичної лінії, а трактували нас як рівних з рівними” (14, с. 39).

З ініціативи та під впливом львівських товаришів, передусім Левка Ганкевича, Антін Чернецький остаточно вирішив присвятити себе праці серед робітництва в лавах української соціал-демократії, зокрема її “молодого” крила. Після виборів він узяв активну участь у створенні в Бережанах місцевого комітету УСДП, у 1908 р. перебрався до Львова, де до кінця 1909 р. працював службовцем у товаристві “Дністер”, а протягом 1910-1911 рр. – у робітничій касі хворих та секретаріаті профспілкової організації залізничників, був редактором її друкованого органу газети “Зелізничник” (14, с. 36-38). З 1909 р. Чернецький незмінно належав до Екзекутивного комітету (ЕК) УСДП – вищого виконавчого органу партії в період між з’їздами. У складі ЕК, обраного на III з’їзді УСДП 14-15 березня 1909 р. у Львові, він обіймав посаду другого секретаря партії (11, с. 31), відповідального насамперед за профспілковий рух, зв’язки з робітничими організаціями, а також з галицько-польською соціал-демократією.

Активізація українського соціал-демократичного руху, посилення його впливу в робітничому середовищі та, як наслідок, загострення конкурентної боротьби з польською соціал-демократією поглибили протиріччя всередині УСДП. “Старі” лідери і засновники партії, які працювали одночасно і в Польській партії соціал-демократичній Галичини і Сілезії (ППСД), займаючи керівні посади в обох партіях, прагнули зберегти статус-кво у взаєминах із польськими соціал-демократами. Натомість останні нерідко чинили активний опір розширенню впливів УСДП серед міського, промислового робітництва, намагалися зберегти

свій цілковитий контроль над робітничими організаціями, до складу яких входила значна частина українських робітників.

“Молоді” відреагували на це низкою доволі різких та відверто критичних виступів у пресі. Значний резонанс викликала стаття Антіна Чернецького “Становиско українського робітництва в галицьких фахових організаціях”, опублікована в спільному теоретичному органі наддніпрянської та галицької української соціал-демократії журналі “Наш голос” наприкінці 1911 р. Автор наголошував, що сила профспілкового руху є основою політичної організації робітників, мірилом розвитку соціал-демократії. Однак у Галичині робітничі партії досі не спромоглися здобути належного впливу на профспілки, що спричинило вкрай слабкий розвиток профспілкового робітничого руху: лише 14 відсотків усіх промислових робітників у Галичині охоплені фаховими організаціями. “Написи, друки, урядоване, фахова преса, ба навіть й агітація – все польське” (57, с. 431), – писав Антін Чернецький про “цілком польський” характер багатонаціональних за складом галицьких профспілок. Багато українських робітників, вихідців з розореного селянства, мали сильні національні почуття і тому залишалися поза фаховими організаціями. Нерівноправні відносини між українськими і польськими соціал-демократами сповільнювали розвиток соціалізму в Східній Галичині. “Не хочемо розбивати одноцільности фахових організацій, стоїмо на становиску єдности фахових організацій, але домагаємося в них повного пошанування та заспокоєння наших національно-культурних домагань”, – підсумовував Чернецький, закликавши до належного розв’язання суперечностей між УСДП і ППСД (57, с. 439-441). Тези і висновки автора базувалися на аналізі викладеного в статті значного конкретно-фактичного матеріалу.

Дискусія навколо тактики щодо ППСД на IV з’їзді УСДП в грудні 1911 р. призвела до розколу партії. Антін Чернецький цілковито солідаризувався з позицією “молодих”. Як видно зі списків поіменного голосування (31), він голосував за внесену “молодими” резолюцію, що характеризувала відносини між українською і польською соціал-демократіями в Галичині як ненормальні, закидала ППСД прагнення монополізувати галицький робітничий рух (34). Після з’їзду “молоді” опублікували звернення “До українських робітників”, у якому наголошували, що їх фракція опирає свою діяльність “з одного боку, на самостійности українського робітничого руху, на повній його автономії, а з другого – на міжнародній солідарности” (31). Поряд з іншими “молодими” членами Екзекутиви УСДП (Володимиром Левинським, Порфіром Буняком, Осипом Безпалком, Володимиром Темницьким та ін.) звернення підписав і Антін Чернецький. Розкол зумовив тимчасовий занепад партійного життя в УСДП. Чернецький невдовзі після розколу переїхав до Чернівців, де понад два роки присвятив праці у буковинській організації УСДП. У Чернівцях він мешкав до кінця жовтня 1914 р. (14, с. 41, 43).

Перша світова війна, що почалася в серпні 1914 р., на якийсь час перервала нормальне громадсько-політичне життя в Галичині і на Буковині. Діяльність УСДП на терені краю, який став безпосередньою ареною бойових дій, фактично призупинилася. З наближенням фронту Антін Чернецький, як і багато інших його соратників по партії, виїхав до

Відня (39). Період перебування в еміграції залишив помітний слід у житті Чернецького. Там він отримав нагоду для знайомства і спілкування з багатьма визначними діячами соціал-демократії – австрійцями, чехами, поляками, румунами, - підтримував тісні зв'язки з віденським товариством українських робітників “Поступ”, допомагав своїм колегам по партії, які працювали під егідою Союзу визволення України, встановлювати контакти з наддніпрянськими українцями в австрійських таборах для полонених. Пізніше Чернецький так писав про ті роки: “Я мав нагоду багато дечого передумати і навчитися. Щоб мати вплив і голос у політиці – як українській, так і міжнародній соціалістичній, для мене стало ясно, що треба за всяку ціну важкою систематичною працею створити й розбудувати міцну українську робітничу й соціалістичну організацію. Тому я завжди старався перебувати серед робітників і працювати для них” (14, с. 45-47).

Не змогла стати на заваді цій праці навіть важка недуга. У червні 1917 р. внаслідок туберкульозу коліна Антону Чернецькому ампутували праву ногу. Тоді ж у лікарні він отримав звістку про смерть матері (14, с. 49). Однак, незважаючи на всі удари долі, він, тільки-но з'явилася можливість, повернувся до активної партійно-політичної роботи. 23 червня 1918 р. у Львові відбулась конференція УСДП, головним завданням якої стало відновлення партійної діяльності. Конференція обрала Тимчасовий організаційний комітет партії, до складу якого Чернецький увійшов як секретар (48). Наступного дня у Львові на конференції українських залізничників Галичини і Буковини його було обрано секретарем автономної української професійної групи у складі загальноавстрійської профспілки залізничників (47). У липні 1918 р. відновилось видання у Львові газети “Залізничник” під редакцією Антіна Чернецького. Перший номер відновленого часопису вийшов у світ 25 липня, а останній, п'ятий, 1 листопада 1918 р. (1, с. 27). У профспілковій організації стараннями Чернецького станом на вересень 1918 р. вдалося згуртувати понад 4 тис. українських залізничників у 12 населених пунктах краю (20, арк. 110, 111).

Антін Чернецький взяв активну участь у боротьбі за проголошення на уламках Австро-Угорщини української державності. Він увійшов до складу семи діячів УСДП (3, с. 134), делегованих партією до Української національної ради, що виконувала функції політичного представництва українського народу в Австро-Угорщині. На першому засіданні УНРади в ніч з 18 на 19 жовтня 1918 р. соціал-демократи виступили за беззастережне і негайне об'єднання українських земель Австро-Угорщини з Наддніпрянською Україною. Однак більшість в УНРаді, з огляду на міжнародні обставини, виступила за створення західноукраїнської держави. “Проти нас була більшість, яка нас просто закричала, – згадував Антін Чернецький про засідання з'їзду 19 жовтня, на якому проголошено ухвалу УНРади. – Ми демонстративно вийшли зі зборів...” (14, с. 52). 19 жовтня 1918 р. у Львові УСДП провела конференцію за участю діячів інших крайових партій і наддніпрянських українців. Учасники засідання вирішили “заснувати Комітет злуки західноукраїнських земель з УНР” (14, с. 53). З метою проголошення злуки Західної України та Наддніпрянщини до Києва мала виїхати делегація з представників політичних партій. На конференції ухвалено інформувати про своє

рішення соціал-демократію всього світу (26, арк. 42; 9, с. 43). Чернецький налагоджував зв'язки УСДП з наддніпрянськими діячами, які готували антигетьманське повстання. У спогадах він писав, що мав “через залізничників” стосунки з майбутнім головою Директорії Володимиром Винниченком, який “дав галичанам вказівки проголосити злуку з УНР” (14, с. 53).

Незважаючи на опозицію керівництву УНРади, Антін Чернецький брав безпосередню участь в організації першолистопадового збройного повстання у Львові. За дорученням Дмитра Вітовського 1 і 2 листопада 1918 р. він був у секретаріаті залізничників, координував захоплення залізничного вокзалу у Львові. “Тої ночі (з 31 жовтня на 1 листопада. – *Авт.*) прийшов до мене, до секретаріату залізничників, Левко Ганкевич, – згадував Чернецький. – Ми порадилися, що нам далі робити з Українською національною радою, і вирішили, що Левко Ганкевич від імені нашої партії складе в Національній раді заяву, що УСДП вертається до неї. Він це й виконав” (14, с. 54, 55). Отже, УСДП виявила пріоритет національної ідеї над соціальною, що стало основою для співпраці соціал-демократів з іншими українськими партіями і дало змогу здійснити Листопадову 1918 р. національно-демократичну революцію. Чернецький увійшов від УСДП як секретар праці і суспільної опіки до першого уряду ЗУНР – Державного секретаріату на чолі з націонал-демократом Костем Левицьким. Щоправда, початок польсько-української війни 1918-1919 р. унеможливив нормальне виконання адміністративних функцій: “... За три тижні перебування української влади у Львові під час вуличних боїв державні секретарі не могли виконувати завдань своїх міністерств, бо вся праця уряду була присвячена потребам війська” (14, с. 58, 59). Після окупації Львова поляками Антін Чернецький переховувався “від 22 листопада аж до другої половини лютого 1919 року” (14, с. 60).

Війна поділила УСДП на дві частини: одна з них брала активну участь у державотворчих процесах на території ЗУНР зі столицею у Станіславі, а інша – діяла під польською окупаційною владою. Антін Чернецький залишився у Львові разом із Левком і Миколою Ганкевичами, Порфіром Буняком, Іваном Квасницею та ін. Поступово (“від Великодніх свят 1919 року” (14, с. 60)) він залучається до партійно-політичної роботи, що зосереджувалася навколо видавництва соціал-демократичної преси. Працював у редакції газети “Вперед”, що деякий час була єдиним українським часописом у Львові. Кошти на видавничу діяльність отримав Левко Ганкевич від наддніпрянських соціал-демократів і скористався особистими зв'язками, щоб “роздобути дозвіл видавати газету” (14, с. 60, 61). Польська влада чинила різні перешкоди видавничій діяльності УСДП. Газета “Вперед” постійно зазнавала “конфіскації, грошеві кари, ревізії в редакційнім льокалі, арештування” (5, с. 17), від 19 березня до 2 вересня 1919 р. її видання взагалі було заборонене. Преса УСДП виступала захисником всього українського населення на окупованих землях. Після проголошення злуки ЗУНР та УНР у січні 1919 р. партія перейшла в опозицію до УНРади і Державного секретаріату Західної Облaсті УНР, виступала за формування єдиного українського соціалістичного уряду. Впродовж 1919-1920 рр. еседеки підтримували діяльність соціалістичних урядів Директорії УНР.

В умовах польської окупації краю наприкінці 1919 р. УСДП почала відновлювати організаційно-партійну роботу, що занепала в роки воєнного лихоліття. 4 листопада 1920 р. Чернецького обрано головою Робітничої ради УСДП у Львові (33, с. 3). За свідченням поліції, перший мітинг УСДП, присвячений проблемі української освіти, був скликаний 14 березня 1920 р. у Львові (близько півтисячі учасників). Антін Чернецький виголосив доповідь проти переслідування українського шкільництва (18, арк. 60, 61). Виступаючи на мітингу УСДП у Львові 14 вересня 1921 р., він заявив, що “справа освіти, здобуття знання для пролетаріату так само важна річ, як і боротьба за його домагання на економічному полі”. З огляду на дискримінаційну політику польського уряду (для 27 % українського населення у Львові – лише одна міська україномовна школа ім. М.Шашкевича) доповідач закликав до створення українських приватних шкіл: “Тільки освіта на рідній мові може бути справдішим педагогічним засобом ширення знання між пролетарськими дітьми...” (30, с. 1). Водночас Чернецький “увійшов до Головної управи “Рідної школи” (Українського педагогічного товариства. – *Авт.*)” (14, с. 69), брав активну участь в українському культурно-освітньому русі під польською владою (51, с. 3).

Особливу увагу Антін Чернецький звернув на профспілкову діяльність. На першій професійній конференції українського робітництва 10 січня 1920 р. у Львові він виступив з доповіддю спрямованою проти колонізації робітників української національності, що перебували спільно з польським та єврейським пролетаріатом в єдиних профспілках. Характерно, що деякі робітники-українці виступали на конференції по-польськи, бо погано знали рідну мову. Вихід із ситуації полягав у тому, щоб “в інтересі успішної клясової боротьби українського пролетаріату... приступити до створення своїх власних професійних організацій” (43, с. 1). Підтримавши пропозицію Чернецького, делегати в одностайно прийнятій резолюції постановили: 1) “заснувати Головну професійну раду (ГПР) з представників усіх професій (до неї увійшов й Антін Чернецький. – *Авт.*); 2) приступити до створення “українських професійних організацій в поодиноких професіях зі своїми місцевими професійними радами” (43, с. 1). Упродовж лютого – червня 1920 р. вийшло шість номерів газети “Професійний вістник” – органу ГПР. Однак УСДП не вдалося заснувати самостійні українські профспілки за класовою професійною ознакою. Грудневий з’їзд УСДП 1928 р. поставив за мету створення автономних українських профспілок у рамках Класових професійних спілок (КПС) у Речі Посполитій. Незважаючи на підтримку Польської партії соціалістичної (ППС), що мала вплив на КПС (46, с. 1, 2; 62, с. 482), УСДП так і не спромоглася створити в професійних організаціях автономну українську структуру. Чернецький писав, що від угоди ЦК УСДП з Центральною комісією КПС “в практиці не вийшло ... нічого. Серед польського робітництва, і то соціалістичного, закорінився глибоко примат тотальності Польської держави і нечуваний шовінізм” (58, с. 1, 2).

Що стосується ставлення до політики ППС, то позиція Чернецького у міжвоєнний період практично не змінювалася. Він піддавав критиці пепесівський курс у національному питанні. “УСДП запросила польських соціалістів на нараду, на яку явилися Щирек, Гершталь і

Левенгерц, – згадував Антін Чернецький про події осені 1918 р. – 3 українців був я і Левко Ганкевич. Розійшлися ми з нічим” (14, с. 56). УСДП підтримала проголошення української державності, тоді як ППС – політику анексії східногалицьких територій відновленою Польщею, що призвело до розриву взаємин між партіями. Чернецький вважав, що “до голосу в ППС прийшло нове покоління, виховане в польському патріотизмі легіонів Пілсудського, яке не розуміло українців і не визнавало їхніх державницьких прагнень” (14, с. 84). Лише в кінці 1920-х років намітилася тенденція до нормалізації стосунків між УСДП і ППС (8, с. 49).

Рубіжною подією в діяльності УСДП стала конференція у Львові 27-28 березня 1920 р., на якій партія вперше поставила вимогу створити “єдиний український соціалістичний фронт” у рамках “одноцільного революційно-соціалістичного фронту”. Виступаючи на конференції з доповіддю про партійну організацію і пресу, Чернецький наголосив, що УСДП “має тепер переводити в життя пролетарську соціалістичну політику” (37, с. 1). На його заклик було прийнято резолюцію, що закликала “всіх наших партійних товаришів, щоби станувши на чисто клясовому, пролетарському становищі, понехали всяку політичну коаліцію і кооперацію з несоціалістичними елементами” (36, с. 1). Соціал-демократи виступили проти квітневої 1920 р. Варшавської угоди, за якою до Польщі відходили “території з більшістю українського населення за ціну увільнення кількох губерній Придніпрянщини від большевицької влади!” (29, с. 1). Згідно з рішенням конференції, 30 березня Антін Чернецький, Порфір Буняк, Левко Ганкевич і Стефанія Пашкевич подали заяву про вихід із президії УНРади у Львові. Чернецький писав у спогадах, що “засідала ця Рада ще довго у Львові навіть за окупації Львова і Галичини Польщею і щойно значно пізніше уступила місце т. зв. Міжпартійній раді” (14, с. 59). Збереглася заява Чернецького і товаришів “до президії Львівської делегації Української Національної Ради на руки президента д-ра Романа Перфецького у Львові”. У заяві говорилося: “Підписані члени УСДП повідомляють, що згідно з рішенням партійної конференції з дня 27 і 28 марта ц. р. складають мандати із членів президії УНР(ади) у Львові. Львів, дня 30 марта 1920 р.” (21, арк. 16). Антін Чернецький вважав, що “соціалістична пролетарська політика не йде і не може піти в вирішуванні національної проблеми разом з буржуазією” (59, с. 1).

На першотравневому мітингу 1920 р. у Львові Чернецький виступив із промовою, в якій обґрунтував політичну лінію УСДП. На його думку, “знесення приватної власности, це, проти чого буржуазія найбільше боронилася, ... стає нині у державному будівництві наріжним угольним каменем”. “Ми, українські соціал-демократи, підносимо домагання – самостійної, від нікого незалежної, суверенної, соціалістичної республіки на всіх землях нашого народу” (32, с. 1), – заявив він під оплески присутніх. Доповідь Антіна Чернецького “Політична і професійна організація міського пролетаріату” на партійній конференції 3-4 липня 1920 р. містила тезу, що людство переживає момент, коли “пролетаріат іде до рішального бою з капіталістичним світом” (38, с. 1). Конференція засвідчила відсутність чіткого політичного

курсу, УСДП не підтримала діяльність жодного з тогочасних українських урядів – УНР, ЗУНР або радянської України (45).

Антін Чернецький тісно пов'язував національне і соціальне питання у визвольній боротьбі українського робітництва, національну ідею намагався поєднати з марксистськими постулатами. У статті “Соціалізм і патріотизм”, надрукованій в одноднівці “1 май!” у 1921 р., він писав, що “власна національна держава, на якій пролетаріят має перевести своє соціалістичне діло”, стане етапом “до великої всесвітньої соціалістичної республіки, до інтернаціональної держави праці” (55, с. 5, 6). А на сторінках газети “Вперед” закликав до об'єднання “всіх класово свідомих пролетарських соціалістичних елементів” в єдину організацію – Соціалістичний Інтернаціонал (56, с. 1). “Чому ж злочином, національною зрадою, – писав він, – має бути для українського робітника те, що він для здобуття свого класового соціального визволення, для досягнення кращих умов своєї праці лучиться з пролетаріатом інших народів, який має ті самі класові цілі?” (52, с. 3). Виступаючи на першій культурно-освітній конференції УСДП 5 червня 1921 р. у Львові, Чернецький переконував: “Соціалізм – це не тільки сама економічна доктрина, яка вичерпується на соціалізації средств продукції, але це новий світогляд, що криє в собі проблеми нової етики, філософії, мистецтва, словом, цілої культури” (42, с. 1).

Ідейно-політична криза в УСДП на початку 1920-х років була пов'язана з поразкою Української революції. На схилі літ Антін Чернецький з'ясував причини невдачі національно-визвольних змагань: “Ми програли війну з Польщею і Москвою в рр. 1918-1921, бо нам бракувало власних сил встоятися проти двох ворогів нараз, і не дістали потрібної моральної і матеріальної підтримки в світі” (14, с. 157). Цю думку Чернецький висловлював в останні роки свого життя. Однак на початку 1920-х років він, як і все керівництво УСДП, повірив, що основою незалежної соборної української державності в найближчій перспективі стане радянська Україна. Радянофільські ілюзії породжувала тимчасова лібералізація партійно-тоталітарної системи, й особливо політика “українізації”, що стала привабливим контрастом до нищення українства в Польщі. “...Поборювана нашими націоналістами радянська Україна створила справді реальні основи будучини самостійної України створенням та українізацією шкільництва на великих просторах українських земель” (53, с. 2), – писав у газеті “Вперед”. Витоки прорадянської орієнтації він вбачав у тому, що “галицькі соціал-демократи не знали психіки московських більшовиків. Ми, що вивчали соціалізм із західноєвропейських джерел, які зростали в масових демократичних соціалістичних партіях Заходу, не знали, що московський більшовизм під покришкою Маркса й комунізму поширює однопартійну диктатуру і старий месіанізм московського імперіалізму...” (14, с. 75, 76).

На ґрунті ставлення до радянської влади у Головній управі УСДП намітилося розмежування. Антін Чернецький належав до лівого крила управи, яке в орієнтації на радянську Україну схилялося до пріоритету соціально-класового над національним. На його думку, “і нація, і національна держава – це тільки форми, інструменти та етапи в суспільному житті та організації людства”, що “самі по собі не є ціллю...” (50, с. 1). Отож він поклав “в основу всіх своїх змагань, а тим самим і

національних” визволення трудящих з-під “соціального ярма”. “Недооцінювання ... соціального моменту мусить болючо мститися на самих спробах національного визволення”, – писав він, пояснюючи причини “невдач Петлюри” тим, що “зв'язав він долю національного визволення України з політикою шляхетської та імперіялістичної Польщі, яка йшла врозріз з інтересами українських селянських мас...” (54, с. 2). Натомість, Левко Ганкевич, Порфір Буняк та Іван Квасниця відстоювали єдність національного і соціально-класового, ставилися до УСРР перш за все як до Української держави (35).

Переломним моментом політичної еволюції УСДП стала партійна нарада 14-15 січня 1922 р. у Львові, в якій взяли участь члени Головної управи і делегати деяких місцевих парторганізацій. Виступаючи на нараді, Антін Чернецький закликав до продовження “боротьби за самостійні професійні організації українського робітництва”, порушив справу “об'єднання українських соціалістичних партій” (25, арк. 63). Політична резолюція, одностайно прийнята на нараді, вперше офіційно поставила вимогу злуки західноукраїнських земель із радянською Україною і створення “об'єднаної, суверенної робітничо-селянської України” (24, арк. 1). Було сказано, що “одиноким реальною формою української державності під сучасний момент являється Українська Соціалістична Радянська Республіка..., яка може сповнити всі національні і соціальні постуляти українських трудових мас”. Водночас підкреслювалося, що сучасна УСРР не була “повним завершенням наших змагань і кличів...” (40).

Після січневої 1922 р. наради, яка виявила, за свідченням поліції, “розбіжність поглядів” (28, арк. 32 зв.), політична боротьба в проводі УСДП загострилася. У другій половині травня 1922 р. в Головній управі стався розкол. Постає Чернецького опинилася в епіцентрі партійних суперечок. 12 травня найвпливовіша львівська робітничка рада УСДП, на чолі якої був А. Чернецький, ухвалила резолюцію, що висловлювала невдоволення бездіяльністю керівництва: “Робітничка рада ... констатує, що Головна управа УСДП розбіжна в думках між собою і тому не може як слід працювати, ... партія розлітається, не належить до жодного Інтернаціоналу і тим самим працює без програми; ... пропонує з метою оздоровлення невідрадних відносин в партії скликати ще перед конференцією спільне засідання Головної управи УСДП, місцевої робітничої ради у Львові і всіх делегатів робітничих рад з провінції” (4, с. 88; 15, арк. 260). Цікаво, що приводом до розколу стали фінансові суперечки щодо трьох будинків у Львові по вул. Осолінських (нині – вул. В. Стефаника), які були власністю УСДП (10, с. 115). 17 травня 1922 р. Головну управу демонстративно залишив голова УСДП Левко Ганкевич, написавши заяву про вихід із партії (25, арк. 68, 69), а на наступних засіданнях з управи вийшли секретар УСДП Іван Квасниця та Порфір Буняк. Новим головою УСДП 25 травня обрано І. Кушніра, а партійним секретарем – Антіна Чернецького (25, арк. 72, 73). “Лівиця” при підтримці партійних низів усунула діячів правого крила від проводу в УСДП.

Ідейною та організаційною кризою в УСДП скористалася нелегальна Комуністична партія Східної Галичини (КПСГ, з 1923 р. – Компартія Західної України (КПЗУ)). Діячі КПСГ-опозиційної, так звані “васильківці”, переважно молодь, для ведення легальної діяльності в

1921 р. почали проникати в соціал-демократичні організації й оволодівати керівними структурами (7, с. 301). Нарада КПСГ у липні 1922 р. намітила заходи щодо відкритого опанування партії (16, арк. 45, 48, 49). Чернецький не вчинив належного опору акції ліворадикальних елементів, очолювана ним львівська робітничка рада УСДП була опанована комуністами в 1922 р. Про це, зокрема, чітко заявили в доповідній записці члени ЦК КПСГ Береза і Дрешер: “Робітничка рада опанована членами КПСГ, які і довели до розколу в управі УСДП” (15, арк. 260). Опанувавши осередки УСДП у Львові, комуністи могли, з одного боку, “натискати відповідним чином на провінцію”, а з іншого – “паралізувати львівський ЦК УСДП та редакцію партійного органу” (49, с. 3, 4). Характерно, що Антін Чернецький у спогадах нічого не писав про акцію опанування УСДП.

Перехід УСДП на комуністичні позиції завершив VI партійний з'їзд 18 березня 1923 р. у Львові. Чернецький був серед 52 делегатів з'їзду. На початку засідання з його ініціативи була прийнята “Декларація з'їзду УСДП про Східну Галичину”, в якій партія засудила ухвалу Ради послів Антанти від 14 березня 1923 р. про визнання Галичини невід'ємною частиною Польщі (19, арк. 6). Антін Чернецький виголосив на з'їзді доповідь стосовно першого питання порядку денного “Звіт діяльності”. За його даними, в рядах УСДП перебувало 4200 чоловік, партія мала свої осередки в 15 містах та 11 селах, культурно-освітні товариства УСДП “Воля” у Львові, Перемишлі, Станіславі, Коломиї, Снятині, Стрию та “Бібліотека ім. І. Франка” у Дрогобичі. Недоліком у діяльності УСДП доповідач вважав “брак одної витичної, якою повинна би йти партія, не міняти час від часу свого ідейного обличчя і не ставати в різні часи порізню до національного питання, а підходити до всього з марксистською класовою точкою погляду” (23, арк. 17, 18). На його пропозицію було затверджено деякі зміни до статуту. Зокрема, партія заявила, що виступає захисником інтересів українських трудящих мас не лише Галичини, а й Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя. У Статуті вказувалося, що УСДП буде “виразником волі класово свідомого робітництва і селянства, якого змаганням є дорогою класової боротьби ...построїти соціалістичний суспільний лад” (27, арк. 3). Антін Чернецький був обраний до складу нової управи УСДП на чолі з Олександром Панасом, став першим секретарем, членом редколегії партійної газети “Земля і воля” (41, с. 1). З'їзд майже одногосно (50 чоловік “за” і лише 2 – “проти”) (22, арк. 3) ухвалив комуністичні за змістом резолюції. Щоправда, нова управа виступила проти підпорядкування УСДП керівним органам КПСГ. Комуніст Михайло Теслюк згадував, що “голова управи УСДП Олександр Панас і його заступники та інші її члени фактично були проти того, щоб компартія здійснювала контроль ... за діями УСДП. На комуністів Володимира Попеля і Богдана Кузьму, обраних з'їздом до Головної управи, а тим більше на мене, низового співробітника “Землі і волі”, вони дивилися як на чужих” (13, с. 98). Радикал Матвій Стахів висловив думку, що лідери УСДП “були противні комуністам”, але “все-таки дали себе вибрати до нового ЦК партії” (12, с. 42).

Після VI партійного з'їзду УСДП розгорнула діяльність у комуністичному напрямку. Виступаючи на першотравневому мітингу 1923 р. у Львові, Антін Чернецький від імені УСДП, за свідченням поліції, закликав до “класової боротьби, спрямованої на знесення кордонів і

побудову всевітньої соціалістичної республіки” (25, арк. 36). Він разом з комуністами Богданом Кузьмою і Володимиром Попелем як делегати Головної управи УСДП взяли участь у нараді 9 послів соціалістичної фракції в Українському сеймовому клубі та 60 представників від соціалістичних груп, яка відбулася 17 листопада 1923 р. у Луцьку і прийняла ухвалу про створення обласної організації УСДП Волині, Холмщини, Полісся і Підляшшя (17, арк. 51). Поліція розгорнула проти прокомуністичної УСДП масові репресії. У ніч з 14 на 15 жовтня 1923 р. було заарештовано Чернецького і ще деяких партійних діячів (23, арк. 29, 30). Антін Чернецький писав у спогадах, що в жовтні 1923 р. був уперше заарештований і тиждень просидів з товаришами в ув'язненні (14, с. 81). 30 січня 1924 р. поліція заборонила діяльність прокомуністичної УСДП. Було проведено понад 10 тисяч обшуків і 2 тисячі арештів, під виглядом ліквідації УСДП власті завдали удару по українству взагалі (10, с. 120). “30 січня 1924 року над ранок з'явилася у мене в хаті поліція, зробила ревізію, забрала деякі книжки, газети та рукописи і мене з собою, – згадував Антін Чернецький. – У мене якраз тої ночі ночував Кузьма-Турянський з КПЗУ, що вийшов від мене з хати за півгодини перед приходом поліції” (14, с. 81). Він просидів у тюрмі майже п'ять місяців (14, с. 83).

“Вийшовши з польської тюрми при кінці червня 1924 року, я застав український робітничий рух цілковито розбитим” (14, с. 84), – згадував пізніше. Колишні лідери УСДП змогли відновити партію на старих, соціал-демократичних позиціях лише в грудні 1928 р. “...Але це було існування хіба формальне, – вважав Чернецький, – бо політичного впливу вона не мала і видатної ролі в політичному житті більше не грала”. Після заборони УСДП Антін Чернецький вступив до “Сельробу” – легальної політичної партії, діяльність якої спрямовувала КПЗУ. Про свою діяльність у “Сельробі” він писав у спогадах побіжно, стверджуючи, що вступив туди, щоб “впливи групи Вальницького (лідера ліворадикальної частини “Сельробу” – Авт.) спаралізувати...” (14, с. 86). Невдовзі Чернецький прийняв рішення вийти “з активної партійно-політичної боротьби та її групових, а часто й особистих інтриг...” (14, с. 86). Однак він до кінця свого життя займався активною громадською діяльністю.

Якийсь час Антін Чернецький працював у професійній організації “Союз українських приватних урядовців Галичини” (“СУПРУГА”). “Це була поважна організація, яка мала кількостот членів, – згадував він. – Літом 1924 року на загальних зборах “СУПРУГА” обрано мене головою цієї профспілкової організації. На цьому становищі пробув я ... до кінця 1926 року” (14, с. 86, 87). У спогадах Чернецький приділив багато місця аналізу своєї профспілкової діяльності. Залишивши профспілку “СУПРУГА”, він “цілковито віддався праці в Пенсійному інституті українських приватних службовців” (14, с. 94). Після ліквідації Пенсійного інституту в 1929 р. перейшов до “ЗУПУ (Заклад убезпечень працівників умислових) у Львові”, де працював до виходу на пенсію восени 1931 р. (14, с. 97, 98). Пізніше Чернецький переїхав до с. Острова поблизу Тернополя і на перших порах “займався тільки садом, квітами та своїм господарством” (14, с. 98). Однак поволі він втягнувся до громадської діяльності, і в 1933 р. вступив до управи місцевого гуртка “Сільського господаря” і “Рідної школи” в Острові, а пізніше – до

повітових управ цих товариств (14, с. 99). Водночас брав участь в українському кооперативному русі, друкував статті з актуальних проблем національного життя українців під Польщею (14, с. 101, 102). Зокрема, дав інтерв'ю газеті "Діло" щодо "нормалізації" 1935 р. "Висліди "нормалізації" – мізерні. – писав він. – Польська сторона, ... саме польське громадянство, у своїй подавляючій більшості зрозуміла зміну тактики в українській політиці як ознаку нашого безсилля, а вслід за тим як капітуляцію з основних наших змагань" (44, с. 3). Публікація статті з політичної проблематики у впливовій щоденній газеті УНДО "Діло" свідчила про авторитет Антіна Чернецького серед галицького політикуму.

З приходом у Західну Україну більшовицької влади у вересні 1939 р. Антін Чернецький залишився працювати "головою Надзірної ради кооперативи", був деякий час "секретарем сільради в Острові" (14, с. 105, 106). У період німецько-фашистської окупації краю працював у Окружному комітеті "для допомоги українському населенню", проживаючи майже постійно у Тернополі, допомагав військовополоненим, бідним людям, які не мали засобів до виживання. Зокрема, на добровільні пожертвування, кошти від німецької адміністрації комітет надав щомісячну допомогу для понад 40 непрацевдатних, організував їдальню, де безкоштовно обідали майже 150 осіб тощо. Згодом Антін Чернецький очолив Культурний відділ названого комітету, зайнявся розвитком українського театру (14, с. 114, 116, 117). Напередодні вступу Червоної армії в Галичину влітку 1944 р. емігрував на Захід, після поневіряння по різних таборах для емігрантів у 1951 р. опинився у Швейцарії, де проживав до своєї смерті 15 лютого 1963 р. (14; с. 10, 138, 143). Навіть в еміграції Антін Чернецький не припиняв громадської діяльності, брав участь у соціалістичному русі як член Української соціалістичної партії, багато публікувався в еміграційній пресі (14, с. 135, 136). Усе свідоме життя він присвятив боротьбі за національні і соціальні інтереси українського робітництва, національно-державну незалежність.

Література

1. Ганкевич Л. З минулого нашої партії (Матеріали до історії УСДП) // Календар "Вперед": 1920. – Львів, 1920. – С.17-34.
2. Жерноклеєв О. Національна ідея "Молодої України" (1900-1903) // Галичина. – 1997. – № 1. – С.29-36.
3. Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899 – 1918). – К., 2000.
4. Кравець М.М. До характеристики УСДП у Західній Україні (1920-1924 рр.) // Український історичний журнал – 1958. – №1. – С.84-91.
5. Кривава книга: Українська Галичина під окупацією Польщі в рр. 1919-1920. – Част. II. – Відень, 1921.
6. Левинський В. Нарис розвитку українського робітничого руху в Галичині. – К., 1914.
7. Макух І. На народній службі. – Дітройт, 1958.
8. Райківський І. Взаємини українських соціал-демократів Галичини з Польською партією соціалістичною в Другій Речі Посполитій // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка: Філософія. Політологія. – Вип. 62. – К., 2003. – С. 46-54.

9. Райківський І. Галицька соціал-демократія в Українській революції 1917-1920 років // Галичина. – 1998. – №1(2). – С.42-55.
10. Райківський І.Я. Ліворадикальна еволюція УСДП (1920-1924 рр.) // Вісник Прикарпатського університету. Історія. – Вип. II. – Івано-Франківськ, 1999. – С.112-122.
11. Робітничий календар на 1910 рік. – Львів, 1910.
12. Стахів М. Хто винен? З історії комуністичного руху та його помічників. – Львів, 1936.
13. Теслюк М.М. У боротьбі за возз'єднання: Сторінки спогадів. – Львів, 1988.
14. Чернецький А. Спомини з мого життя. – Лондон: Наше слово, 1964. Перевидано в Україні: К.: Основні цінності, 2001. *Посмиання зроблено за останнім виданням.*
15. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Ф.6. - Оп.1. - Спр.5.
16. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Спр.15.
17. Центральний державний архів громадських об'єднань України. - Спр.30.
18. Центральний державний історичний архів України у Львові. - Ф.146. - Оп.8. - Спр.3806.
19. Центральний державний історичний архів України у Львові. - Ф.205. - Оп.1. - Спр.539.
20. Центральний державний історичний архів України у Львові. - Ф.309. - Оп.1. - Спр.2258.
21. Центральний державний історичний архів України у Львові. - Ф.581. - Оп.1. - Спр.113.
22. Державний архів Івано-Франківської області. - Ф.2. - Оп.1. - Спр.174.
23. Державний архів Львівської області. - Ф.121. - Оп.2. - Спр.187.
24. Державний архів Львівської області. - Ф.256. - Оп.1. - Спр.38.
25. Державний архів Львівської області. - Спр.40.
26. Державний архів Львівської області. - Спр.234.
27. Державний архів Львівської області. - Ф.271. - Оп.1. - Спр.291.
28. Державний архів Львівської області. - Спр.292.
29. Визнання незалежності України Польщею // Вперед. – 1920. – 30 квітня.
30. Віче українського робітництва у Львові // Вперед. – 1921. – 14 вересня.
31. Вперед. Одностівка Екзекутивного комітету УСДП. – Львів, 1911.
32. Вперед. – 1920. – 4 травня.
33. Вперед. – 6 листопада.
34. Земля і воля. – 1911. – 30 грудня.
35. Квасниця І. За українську державність // Вперед. – 1921. – 21 травня.
36. Краєва Конференція у Львові // Вперед. – 1920. – 30 березня.
37. Краєва Конференція у Львові // Вперед. – 1920. – 31 березня.
38. Краєва Партійна Конференція // Вперед. – 10 липня.
39. Наша партія в часі війни // Українська робітничка газета. – 1918. – 23 березня.
40. Партійна нарада // Вперед. – 1922. – 19 січня.
41. Партійний з'їзд // Земля і воля. – 1923. – 25 березня.

42. Перша культурно-освітня конференція УСДП // Вперед. – 1921. – 11 червня.
43. Перша професійна конференція українських робітників // Професійний вістник. – 1920. – 1 лютого.
44. Поможі нам тільки моральне відродження нації // Діло. – 1937. – 5 серпня.
45. Резолюція в справі сучасного політичного положення // Земля і воля. – 1920. – 11 липня.
46. Розбудова Професійних Союзів // Професійний вістник. – 1929. – жовтень.
47. Українська робітничка газета. – 1918. – 30 червня.
48. Українська робітничка газета. – 1918. – 25 серпня.
49. Хто винен? 3 історії комуністичного руху // Громадський голос. – 1936. – 6 червня.
50. Чернецький А. За тактику пролетарської боротьби // Вперед. – 1921. – 4 червня.
51. Чернецький А. Моє свідство “патріотичним” оборонцям з “Громадського Голосу” // Земля і воля. – 1923. – 2 вересня.
52. Чернецький А. Пролетаріат і інтернаціональність // Вперед. – 1920. – 1 травня.
53. Чернецький А. Пролетаріат і школа // Там само. – 1921. – 4 грудня.
54. Чернецький А. Пролетарська політика і національна справа // Там само. – 26 червня.
55. Чернецький А. Соціалізм і патріотизм // 1 Май. Одноднівка (Львів). – 1921. – 1 травня.
56. Чернецький А. Соціалістичний Інтернаціонал // Вперед. – 1920. – 3 липня.
57. Чернецький А. Становиско українського робітництва в галицьких фахових організаціях // Наш голос. – 1911. – №9-10.
58. Чернецький А. Український робітник // Діло. – 1936. – 29 листопада.
59. Чернецький А. “Чи соціалізм заперечує націю?” // Вперед. – 1921. – 22 червня.
60. Najdus W. Ignacy Daszyński 1866 – 1936. – Warszawa, 1988.
61. Ejustd. Polska partia socjalno-demokratyczna Galicji i Śląska. 1890-1919. – Warszawa, 1983.
62. Sprawy narodowościowe. – 1929. – № 3.

Юрій Поліщук

ПЕРЕСЕЛЕННЯ ЧЕХІВ НА ПРАВОБЕРЕЖНУ УКРАЇНУ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ: ПОЛІТИКО- ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Нині, коли Україна визначає своє місце в світовому співтоваристві, особливо гостро постає питання налагодження дружніх стосунків із країнами Східної Європи, які вже увійшли до нього і відіграють помітну роль у житті Європи і світу загалом. Однією з таких держав є Чехія, яка, маючи не набагато кращі стартові умови, у своєму розвитку залишила Україну далеко позаду. Тому її досвід є для нас надзвичайно цінним. Більше того – між українцями і чехами з давніх-давен існують міцні зв'язки, цікавою сторінкою яких є, зокрема, переселення чеських сімей на територію Правобережної України і насамперед на Волинь. Тому дослідження цього питання є досить актуальним.

Проблема частково вже привертала увагу науковців. Так, ще в кінці ХІХ ст. світ побачили ґрунтовні дослідження Є. Крижанівського (9). Активізувалося вивчення чеських переселенців України після здобуття нею незалежності (2; 6; 17; 18). Однак переважна більшість цих робіт присвячена історії волинських чехів, що звужує проблему. Адже за їх межами залишилася історія чехів інших регіонів України. Винятком можуть бути хіба праці Ж. Ковби (7), С. Грибанової (5), які багато вивчали чеську еміграцію на території України.

Проте досліджень, в яких аналізувалися б політико-правові аспекти переселення чехів на територію Правобережної України та умов їхнього життя, тут фактично немає. Це і спонукало автора звернутися до осмислення цієї проблеми.

Аналіз джерел свідчить, що перші чеські поселенці з'явилися на території Правобережної України ще в середині ХІХ ст., коли 17 сімей, вихідців із Богемії, перебралися з Королівства Польського. У Дубенському повіті вони в 1859 р. на 20 років орендували 71 десятину землі і заснували там поселення, яке назвали Людгардівкою. Інша група чеських переселенців (31 сім'я) у цей час замешкала в Балтському повіті Подільської губернії, де біля села Єміловка заснувала поселення, яке назвали Чехівкою (4; 15). За ними пішли й інші. Причому це уже були вихідці безпосередньо з Чехії, і вони здебільшого переселялися на Волинь.

Деякі чеські, польські і російські дослідники пов'язують появу чеської еміграції на Волинь з діяльністю Ф. Пршібила, який, працюючи у Варшаві в бюро з продажу майна і нерухомості, їздив північними районами Чехії й агітував селян до переселення на нові землі. Це викликало занепокоєння австрійської влади, яка заарештувала його й змусила покинути країну. Ф.Пршібил і ще 14 чехів виїхали на Волинь (9, с. 892). У Рівненському повіті в польського поміщика Веселовського вони придбали Глинський маєток, де заснували ще одне чеське поселення (24). Згодом нові чеські переселенці придбали тут маєтки Семидуби, Ульбарів, Мирогоща (9, с. 868). Дехто з дослідників вважає, що саме агітація спеціальних агентів зіграла важливу роль в активізації чеської еміграції на Волинь. А з їхньої легкої руки в Чехії поширеним стало прислів'я: “За халупу на Батьківщині – господарство на Волині” (3, с. 268). На нашу думку, такий підхід є дещо